

HELEN KELLER

Helen Keller 1880 június 27-én született Alabamában, az Egyesült Államokban, meghalt 1968 június 1-én.

Ezt a hosszú életet rengeteg tanulás, munka, levelek, cikkek, könyvek tömegének írása, felolvasó körutak töltötték be. Hatszor utazta körbe a világot, mindenütt előadásokat tartva.

És ez a hihetetlenül aktív ember 19 hónapos korától vak és süket volt, beszélni is csak tízéves korában kezdett tanulni.

Nem ő volt az első süketnéma vak, aki megtanult másokkal érintkezni. De ő sokkal többre jutott a pusztá érintkezésnél. Bebizonyította, hogy valaki, aki se nem lát, se nem hall és rendesen beszélni sem tud, el tudja végezni a főiskolát és részese lehet a szellemi életnek. És ami még ennél is több: megtalált életét nem tartotta meg magának, hanem hasonlóan fogyatékos embertársai megsegítésére fordította. Harcolt értük, bebizonyította a világnak, hogy lehet és kell rajtuk segíteni — és harcolt velük, hogy bebizonyítsa nekik is: életük nem elveszett, lehet és kell is teljesebbé tenniük!

Teljes élet volt Helen Keller élete — pedig mennyire nyomorult életnek indult!

Apja a szövetséges hadsereg kapitánya, anyja második felesége férjének, nála jóval fiatalabb. Érdekes véletlenként egyik őse Svájcban a süketek első tanítója volt, módszeréről könyvet is írt.

A kisbabát a szülők nagy szeretettel veszik körül. Járnai tanul, néhány szót már mond (a water = víz szó az egyetlen, amelyet soha nem felejt el, mindig kimond, bár süketsége folytán a végén valami artikulátlan „wa wa“ lesz belőle), élénk, értelmes, nagy az utánzóképesége.

Ezt a szépnek induló életet töri ketté 19 hónapos korában egy heveny agy- és gyomorvérzés, amelyet hosszas küzdelem után szervezete legyőz ugyan, de látását, hallását örökre elveszti és ennek következtében megnémul.

Szülei nem tudnak vele érintkezni, sajnálatból és szeretetből mindig mindent megengednek — úgy nő fel, mint egy kis vadember. Kézzel eszik, mindenki tányérjába belemarkol, mindenütt ott van, erős, aktív, jeleket alkot magának és azokkal próbál érintkezni az emberekkel. Tapogatja az arcokat, utánozza szájuk mozgását, meg akarja magát értetni — és ha nem sikerül, földhözvágja magát, artikulátlan hangon

ordítózik, rúgkapál — a szellem ki akarja magát szabadítani a test béklyójából . . .

És talán örökre fogoly maradt volna, ha a Gondviselés nem ad mellette hozzá méltó, erősakarátú vezetőt, Anne Sullivan személyében.

Hozzáérkezéséről Helen 75. születésnapján így nyilatkozik: „Születésnapom soha nem jelent számomra annyit, mint Anne Sullivan megérkezése 1887 március 3-án. Ez a nap volt lelkemnek születésnapja.“

Anne 1866-ban született. (1936 nov. 3-án halt meg.) 14 éves koráig nyomortanyán növekedett, félig vakon került a vakok Perkins intézetébe Bostonba, ahol 1886-ban szerezte meg az egyetemi fokozatot, és ahonnan 21 éves korában, tapasztalatlanul és tele szeretettel, a segítség vágyával kerül az akkor 7 éves kis vadember mellé.

Az első, amire a kislányt rászoktatja, az engedelmesség. Hosszú harc előzi meg az eredményt, nemcsak Helennel, hanem a szülőkkel is, akik nem bírják elviselni gyermekük „béklyóba szorítását“. Ez a harc nemcsak képletes, hanem fizikai értelemben zajlik — földhözvágott szalvéták, összetört tányérok, kiöntött víz jelzik a hadszínteret, hol Helen zárja be Annet, hol Anne Helent. Anne sokszor borul sírva, kimerülten az ágyára — de a törekeny, szívós, erős akarátú „Tanító“ (ahogy Helen megtanulja nevezni) végre győz — és megnyitja tanítványának az utat a teljes élet felé.

Helen mondja róla: „Érzem, hogy lénye elválaszthatatlan az enyémtől, és hogy az én lépteim az ő nyomába haladnak. Ami bennem jó, tőle van, — nincs bennem adottság, törekvés vagy öröm, amelyet ne az ő szerető érintése fakasztott volna bennem.“

De Anne tehetségét és lelki nagyságát nem ez az „elválaszthatatlanság“ jelzi legjobban, hanem az, hogy Helen mindennek ellenére önálló lény lett. Később Helen így nyilatkozik erről a nevelési módszerről: „Anyám és Tanító jobban ismertek bárki másnál és soha nem kényszerítettek erőszakkal semmire.“ Anne nem saját akarátát és lényét oltotta Helenbe, hanem ösztönzést adott neki — ahogyan ez minden igaz barátságban benne van, nem gátolva, hanem kifejlesztve a másik fél személyiségét.

De ennek a szunnyadó személyiségnek a kifejlesztéséhez sok nehézséggel kikövezett hosszú út vezet. Anne az első perctől kezdve állandóan „írja“ a szavakat az ún. kézi ábécével Helen tenyerébe. Az első szó az ajándékba hozott baba neve, a „doll“. Helennek tetszik a játék, utánozza Annet, még kutyáját is tanítja betűzni, de nem tudja, mit miért csinál. Egy hónapba telik, míg a kezére ömlő friss víz és a „water“ szó betűinek együttes benyomására ráeszmél, hogy mindennek van neve. Az első felhő felszakadt. Helen életének első szaka, a sötétség élete lezárult.

Hirtelen mintha ködösen ráébredtem volna valami elfeledettre — a visszatérő gondolat mámoros izgalma járt át; és valahogyan megnyilatkozott nekem a nyelv titka. Megértettem, hogy „v-i-z” azt a csodálatos hűvös valamit jelenti, ami a kezemen végigfolyt. Ez az életrekeltsz szó fölébresztette a lelkemet, világosságot, reményt, örömet adott neki, szabaddá tette! Igaz, voltak még korlátok, de ezeket idővel le lehetett dönteni.

Mikor eljöttem onnan, égtem a tanulás vágyától. Mindennek neve volt, és minden név új gondolat szülője lett. Minden tárgy, amit csak hazafelé megérintettem, mintha csupa vibráló élet lett volna. Azért volt ez, mert mindent ezzel a most kapott különös új látással láttam.

Aznap nagyon sok új szót tanultam. Nem emlékszem mindre, de tudom, hogy köztük voltak: *anya, apa, nővér, tanító* — olyan szavak, amelyekről körülöttem a világ „virágba borult, mint Áron vesszeje”.

A gyermekben hihetetlen tudásszomj nagy intelligenciával párosul. Mindennek akarja tudni a nevét, mindent és mindenkit ismerni akar. Anne alig győzi írni a szavakat a tenyerébe. De rájön: Helent nem úgy kell tanítani, mint egy hétéves gyermeket, hanem úgy kell foglalkozni vele, mint egy beszélni tanuló kisbabával. Azt sem „tanítják” beszélni, hanem a szavakat, a mondatokat, a beszédet állandó hallásból, ismételtetésből tanulja meg. Anne is így tanítja ezután Helent, mesél neki, beszél, ugyanúgy, mint egy másik gyereknek tenné — csak füle helyett a tenyerébe. Leír mindent, amit lát, magyaráz, ha Helen nem is érti. Beszélget vele, természetesen, nem a tanulás, hanem a beszélgetés kedvéért, bátorítja, hogy ő is meséljen másoknak, bátorítja a családtagokat, hogy beszélgessenek vele.

Először csak a tárgyak nevét tanítja meg, tapogatás útján. Aztán felhasználva Helennek a „nagy — kicsi” fogalompárra feltalált jelét, elindítja a jelzők útján. Játékosan tanítja tovább: megjátszatja vele, hogy *ül a széken*, beteszi a *szekrénybe*, benn van a *szekrényben*. Helen egyszer gyöngyöt fűz, időnként összetéveszti a sorrendet, megáll, töri a fejét, hogyan csinálja. Anne megkopogtatja a homlokát és betűzi: „gondolkodj”. Az első elvont fogalom!

Helen tanul — és még többet akar tudni. Eleinte szavakat tesz csak egymás mellé, — de Anne mindig egész mondatokat mond neki. És lassan Helen is összerakja a szavakat. Nagy öröm az első „és” használata, vagy amikor Anne azt mondja: „Helen felmegy az emeletre”, és Helen nevetve kijavítja: „Tanító téved! *Te* felmegy az emeletre!” Különös szó a „talán” is, de Anne azt is meg tudja magyarázni.

A gyermek nemcsak érintkezni akar az emberekkel, de mindent tenni akar, amit a normális emberek tesznek. Most olvasni akar. És Anne megtanítja rá. Először domború betűkkel olvasnak. Helen kitapogatja a betűt, Anne a tenyerébe betűzi. Aztán szavakat olvas; Anne vagy

tenyerébe írja, vagy a tárgyra tüzi annak domború betűvel írt nevét. Amikor már elég szót ismer, kis meséket olvas. Az ismeretlen szavak értelmét vagy kitalálja, vagy megkérdezi. Néha 2-3 órát is olvas. Balkeze fut a sorokon, jobbjaival „mondja“ magának a szavakat.

Az olvasás után az írás jön, szögletes betűkkel, minta után, a vakok által használt íróasztalán. Először Anne vezeti, aztán magától ír és gyakorol rengeteget. De milyen jutalma a fáradságnak, mikor édesanyja el tudja olvasni, amit írt! — Amikor később megtanul írógépen írni, azt használja inkább és nem a sok időt rabló kézzel-írást.

De az olvasás mindig kedvelt foglalkozása marad, egész életére kihat a betűk szeretete. Vagy domború betűkkel olvas, vagy vakok számára írt Braille-könyveket. Jóbarátai, Anne vagy Polly Thompson, későbbi titkárnője gyakran írnek le számára könyveket, hogy saját maga is többször el tudja olvasni.

De nem lesz könyvmoly, vagy „kékharisnya“. Nagyon szereti a természetet, sokat van a szabadban, sportol. Sokat sétál, lovagol, kétszemélyes kerékpáron biciklizik, úszik, evez, horgászik, még öregkorában is. Hetvenedik születésnapján azzal szerez neki Polly örömet, hogy horgászni mennek. Tud horgolni, kötni és nagyon szeret sakkozni.

Rajong a zenéért. Gyerekkorától kezdve, ha valaki zongorázik, ott áll a zongora mellett, kezét rátéve és érzékelve a húrok rezgését. Ugyanúgy érzi orgonajátéknál a levegő vibrálását. Beethoven IX. Szimfóniája a legkedvesebb zenedarabja, szimbolizálja számára a művész csodálatos győzelmét a süketség fölött.

Anne elve: „Nem kötöm magam semmi különleges tanítási módhoz. Általános látókörét és intelligenciáját próbálom növelni, bővíteni kapcsolatát a körülötte lévő dolgokkal. Azt akarom, hogy természetes és könnyed kapcsolata legyen az emberekkel.“

Ezt a célt szolgálják az utazások is. Elmennek Bostonba, a vakok Perkins-intézetébe. Helen szabadon használhatja a könyvtárt és együtt játszik a többi gyermekkel. (Bár mindig érintkezik és kitűnően megvan hasonló korú látó-halló pajtásokkal is; nem egy a kézi ábécét is megtanulja a kedvéért.) Múzeumba járnak, nyaralnak a tenger mellett (egy életre kiható élmény Helen számára!), megnézik az első letelepülők, a „zarándokok“ partraszállási helyét, jelen vannak Cleveland elnök beiktatásán, az 1893-as világkiállításon. Személyes ismeretségbe kerül korának sok nagy szellemével. Helen „lát“ Anne szemével, tapogat, szagol, érez. Hatalmas élményt jelent neki a Niagara vizesés, érzi a levegő vibrálását és a föld remegését.

1889-ben Anne újra kezdi a rendszeres tanítást. Helen most már számtant, földrajzot, állattant, növénytant tanul és rendszeresen olvas.

És kérdez, kérdez. Anne feljegyzi, hogy egy nap alatt milyen szavak értelmét akarta megtudni: „jelenség, megalkuvás, energia, reprodukció, rendkívüli, örök, misztérium“.

1893-ban, hét évvel Anne megérkezése után, már görögöt tanul, történelmet, franciát, latint. Későbbi tanrendje magába foglalja a német nyelvet, az angol irodalmat, közgazdaságtant is.

1890 tavaszán elhatározza, hogy megtanul beszélni. Néhány órát kap egy szaktanártól, aztán maga folytatja. Ujjával tapogatja a szájmozdulatokat, mimikát, torkot — és gyakorol. Anne javítgatja fáradhatatlanul, türelemmel a fáradhatatlan, erősakarátú kislányt. A beszédet annyira megtanulja, hogy később előadásokat tud tartani. Hangja nem nagyon kellemetlen, de nem is egészen normális. Az első mondatokat rendszerint át kell „fordítani“, de hamarosan meg lehet szokni és meg lehet érteni beszédét.

Ugyanebben az időben tanulja meg a szájról-olvasást is. Balkeze középső, mutató- és hüvelykujjával érinti a beszélő orrlyukát, ajkát és gégégjét, így meg tudja különböztetni az orr-, nyelv- és torokhangokat. De a számára legkellemesebb érintkezési mód a kézbe-írás marad. Ilyenkor nem az egyes betűket fogja fel külön-külön, hanem a szavakat, ahogy mi látók is olvasunk.

Tizennégyéves, amikor fejébe veszi, hogy főiskolára, college-ba fog járni. Három évig látogatja előkészületül a Cambridge School-t, tanul együtt a látó, halló, „normális“ lányokkal. Ha nincs meg a szükséges tankönyve domború vagy Braille-írással, Anne olvassa a tenyerébe. Így olvassa el többek között Lessing Minna von Barnhelm-jét németül, franciául pedig Molière és Racine munkáit. Az előadásokat Anne a tenyerébe írja, Helen otthon készít jegyzeteket, emlékezet után. Dolgozatait írógépen készíti. Rengeteg baja van a mértannel, annál kíválóbb a humán tárgyakban. College-i felvételi vizsgáját sikeresen teszi le, németből és angolból egyenesen kitüntetéssel. 1900-ban kezdi el tanulmányait a Radcliff college-ban, 1904-ben megszerzi az egyetemi fokozatot, cum laude eredménnyel.

Ez Helen Keller kifejlődésének külső kerete. És ha megnézzük a lelkivilágát ennek a fiatal lánynak, megértjük a 88 évet megélt nőnek egész lelki nagyságát is.

Valaki így jellemezte: „Rendkívüli intelligencia és ritka szép szellem, egy test elégtelenségébe zárva, ahonnan Anne Sullivan zsenialitása megszabadította.“

Anne Sullivan zsenialitása és a saját erős jelleme. Kezében tartotta sötét és néma világát és formálta — erősakarátú, céltudatos, nagyon derűs, humorral teli, másokért élő, csupa szeretet emberré.

Már gyermekkorában megjegyezte róla valaki, aki utazás közben ismerte meg: „Sokáig éltem és sok boldog arcot láttam, — de ma estig nem láttam még egy olyan ragyogó arcot, mint ezé a gyermeké!” És már 70 éves, amikor egy újságíró azt mondja róla: eleven tanúja annak, hogy a boldogság így is lehetséges.

És Helen adta tovább ezt az örömet másoknak. Nagyon szerette a gyerekeket, sokat foglalkozott velük, mesélt nekik. A gyerekeknek általában soha nem volt nehézségük, hogy beszédét megértssék.

Szerette a társaságot, szívesen volt emberek között. Egész teste úgy alakult, hogy szinte eszköznek használta arra, hogy kapcsolatba lépessen az emberekkel.

Mindig érdekelte minden. Ha csendes toronyban élt is, ez a torony nyitva volt a világ felé és Helen mindig tudta, mi történik a világban. Érdekelte a világ sora, tanult és foglalkozott történelemmel, közgazdasággal, politikával is. És főleg rengeteget olvasott: titkárnöje sokszor még éjfelen messze túl is hallotta a lapok suhogását. Legkedvesebb könyve a Biblia: „Úgy szeretem, ahogyan egy más könyvet sem.“ És hogy ez nem pusztá szólam, abból látszik, hogy könyvei, cikkei tele vannak bibliai szófordulatokkal, onnan kölcsönzött hasonlatokkal, arra vonatkozó megjegyzésekkel.

Külsőleg Helen magas volt, erős testalkatú, kifejező arcéllal. Nem felelt meg a vakokról általában alkotott képnek, mert tapintóérzéke nem volt olyan fejlett, mint a vakoké szokott lenni. Kézügyessége sem volt, nem is nagyon törődött a kifejlesztésével. Ami őt érdekelte, amit fejlesztett, az az volt, amivel az emberekkel kapcsolatba tudott lépni: az írás: rendes írógépen, Braille-gépen írt, ebben is inkább lassú volt, de pontos, hiszen visszaolvasni nem tudta, amit írt; az olvasás: domborított betűket, többfajta Braille-írást olvasott, ismerte és alkalomadtán használta a morzet is; a beszédhez saját hangját használta és a kézbe-írást. Igen sok levelet írt, s ezekben szinte megdöbbentő nyomon kísérni stílusának rohamos fejlődését. Emlékezete jó volt, az embereket egyszeri találkozás után megismerte, fejlett volt benne az „érintő emlékezet“. Ahogy mi hallás, látás útján emlékezünk, úgy emlékezett ő érintés útján. Amit megtapintott, vagy kezébe írtak, nehezen felejtette el. Fejlődésének elején gyakran vette szószerint a neki mondottakat. Valaki azt mondta neki: „A magyarok született zenészek.“ Mire Helen: „Enekelnek, amikor megszületnek?“ És mikor az illető elmesélte, hogy Budapesten egy tanítványának többszáz dallam volt a fejében, Helen nevetve jegyezte meg: „Azt hiszem, annak a fejében nagy zaj lehetett!“ De hamar rájött tévedéseire és sokszor kinevette saját magát.

Szerette a nemeset, hitt az emberek jóságában. Valaki egyszer megkérdezte tőle, mi a szeretet. „Az Isten áldja meg, erre igazán könnyű válaszolni: az, amit mindenki érez mindenki iránt!“

Őszinte volt és becsületes. Kimondta, amit gondolt, ugyanakkor azonban tapintatos is volt. Egész beállítottsága optimista és idealista volt, élete végéig. Ez az idealizmusa és optimizmusa diktálta minden cselekedetét. Anne mondta egyszer: „Nagy dolog érezni, hogy van valami hasznunk a világban, hogy valakinek szüksége van reánk . . .“ Ezt a lelkiületet vette át Helen.

Negyvenéves korában befejezte a tanulást, önmaga képzését — és ettől kezdve haláláig másokért élt, mások megsegítésére törekedett. Főleg a vakokra volt nagy gondja. Egyik állami kórházból a másikba utazott, cikkekben számolt be tapasztalatairól, a betegek nehézségeiről, az orvosi erőfeszítések sikereiről. 1950-ig kétféle dollárt szedett össze a fogyatékosak, elsősorban a vakok intézményes megsegítésére. Még 75 éves korában is napi 6-7 órát dolgozott: levelezett, cikkeket, könyveket írt, előadásokat tartott, személyes kereszteshíborút vezetett védencei érdekében. Egy alkalommal azért utazott Japánba, hogy a kormány nemtörődöm magatartását megváltoztassa a vakokkal szemben. Bejárta Európát, a Közel- és Távolkeletet, Dél- és Középamerikát, Kanadát, nem is beszélve az Egyesült Államokban tett számos felolvasókörútjáról. Mindkét háborúban látogatta a hadikórházakat és vigasztalta, erősítette a sebesülteket, elsősorban a megvakultakat. Vallotta, hogy „az élet izgalmas és a legizgalmasabb, ha másokért éljük.“

Voltak persze nehéz órái is: „Nem igaz, hogy soha nem vagyok szomorú, vagy lázadó. De egyszer régen elhatároztam, hogy nem panaszkodom. A halálos sebesülteknek törekedniök kell arra, hogy hátralévő napjaikat vidáman éljék le — másokért. Azért van a vallás, hogy szívűket bátornak tartsa meg, hogy mindvégig mosolygó arccal tudjanak harcolni.“

Vajon hogyan jutott el Helen Keller az Istenhez?

Anne Sullivan azt írja, hogy Helen olvasta a görög regéket, isten, istennő, menny, lélek ismerős szavak voltak számára, de soha nem kérdezett utánuk. Istenismerete a természetből indult ki. Megismerte az emberi erők határait, felfogta, hogy valami nagyobb hatalom alkotta a földet, a napot és ezer más dolgot a természetben, amelyet ismert. Egy nap aztán megkérdezte annak a hatalomnak a nevét, amelynek létezéséről saját értelmében már meg volt győződve.

Tízéves volt, amikor kérdései záporozni kezdtek Annere; az felelt, ahogy tudott, majd egy nálánál illetékesebbhez vezette. A presbiteriánus püspök, Philip Brooks volt ez. Tanította — mint Helen írja — nem különleges dogmákra, hanem arra, hogy Isten atyánk és minden ember testvérünk, hogy Isten a szeretet, mi az ő gyermekei vagyunk, ezért a legsötétebb felhő is eloszlik egyszer és a rossz nem fog győzni. Ez a

tanítás segítette Helent, mert a gonosz létezése és a belőle származó szenvedés zavarta a legjobban, nehezen egyeztette össze a gonosz és az Isten fogalmát. Nemes lelke minden rosszat került, mert számára nem létezett „ártatlan“ vagy jelentéktelen rosszaság.

Brooks püspök tanítása, Anne Sullivan példája nyomán változott az idők folyásával alaptermészetéből fakadó, problémamentes optimizmus mélyebb hitté, amely felmérte a világban létező rosszat, de mindig remélt a jobban és nem szűnt meg dolgozni érte, még vereségei ellenére sem. Szépen fejezi ki ezt az optimizmusát, amit hetvenéves korában mondott: „Nem hiszem, hogy az emberi természet alapján romlott . . . Hiszem, hogy az ember alapján és szükségszerűen jó — ezt gyermekkorom óta hiszem. Bízom Isten útjaiban és embertársaimban . . . Csodálkozásba ejtenek nem az emberek hibái, hanem az az erő és ösztönzés, amellyel minden időben felkeltek, ha elbuktak.“ És hogy Isten atyaságát és szeretetét komolyan vette, látszik abból a mondatából, amelyet szintén öregkorában írt le: „Köszönöm Istennek fogyatékosságomat, mert általa találtam meg magamat, munkámat és Istenemet.“

Arra a kérdésre pedig, hogy volt-e életének értelme, így válaszolt: „Hiszem, hogy ezekben a sötét és néma években Isten használta életemet egy célra, amelyet nem ismerek, de egy napon majd mindent meg fogok érteni és akkor nagyon elégedett leszek.“

Helen Kellerről szóló rövid kis eszmefuttatásunkat (mennyit lehet még róla írni!) legjobban azokkal a szavakkal fejezhetjük be, amelyeket ő maga írt élete értelméről és az örök életről:

Hiszem, hogy az életet azért kaptuk, hogy növekedjünk a szeretetben és hiszem, hogy Isten bennem van, ahogy a nap a fényben és az illat a virágban; a Fény az én sötétségemben, a Hang az én csendemben . . . Hiszek a lélek halhatatlanságában, mert halhatatlan vágyakat hordozok magamban . . . Hiszem az örök életet, hiszem, hogy ott enyémekek lesznek azok az érzékek, amelyeket most nélkülözök, és hogy odaát csodaszép otthonom lesz, telve színnel, zenével, a virágok beszédével és szeretteim arcával. Félelem nélkül megyek az elvarázsolt erdő felé, ahol mindig zöldék a levelek . . .